

Zagraniczny

Sir John Meurig Thomas 15 XII 1932–13 XI 2020

Dnia 13 listopada 2020 r. w wieku 87 lat zmarł Sir John Meurig Thomas, światowej sławy uczony, profesor Uniwersytetu w Cambridge, Master of Peterhouse (1993–2002), dyrektor Royal Institution of Great Britain oraz Davy-Faraday Research Laboratory, członek zagraniczny Polskiej Akademii Umiejętności (od 1998 r.) oraz wielu innych narodowych Akademii (23), doktor honoris causa ponad 20 prestiżowych uniwersytetów na całym świecie. Znakomity chemik, historyk nauki, wspaniały orator oraz charyzmatyczna osobowość o niezrównanej erudycji, humorze i wielkiej kulturze. Za swoje zasługi dla rozwoju chemii i popularyzacji nauki został w roku 1991 nobilitowany przez królową Elżbietę II oraz odznaczony Medalem Królewskim (Royal Medal), przyznawanym corocznie przez Towarzystwo Królewskie (Royal Society) w Londynie za „wkład w rozwój nauk przyrodniczych”. Rzadki minerał meurigit, nazwany od jego imienia w 1995 r., jest wyrazem uhonorowania zasług Sir Johna Meuriga Thomasa w zakresie geochemii przez Międzynarodowe Towarzystwo Mineralogiczne.

Lista nagród i odznaczeń prof. J. M. Thomasa jest imponująca i obejmuje Złoty Medal Kapicy Rosyjskiej Akademii Nauk Przyrodniczych (2011), Złoty Medal Giulio Natty Włoskiego Towarzystwa Chemicznego (2004) oraz Medal Linusa Paulinga, nadany przez Uniwersytet Stanforda (2003). Pośród wyróżnień wymienić można ponadto nagrodę Corday-Morgana (1967), Nagrodę Willarda Gibbsa (1995), Doroczną Nagrodę Amerykańskiego Towarzystwa Naukowego (1999), jak również prestiżową w dziedzinie katalizy i chemii powierzchni Nagrodę Ertla, nadaną przez Towarzystwo Maxa Plancka.

Profesor J. M. Thomas był autorem kilkuset publikacji z zakresu katalizy heterogenicznej i chemii ciała stałego, w tym wielu przełomowych, autorem i edytorem kilku książek oraz autorem 30 patentów. Szczególnie cenny wkład wniósł do rozwoju zaawansowanych technik badań atomowej

struktury ciała stałego oraz do opracowania i syntezy nowych materiałów katalitycznych, w tym wielu o praktycznym znaczeniu. Jego metoda syntezy octanu etylu została wdrożona do produkcji w skali przemysłowej. Opracował również jednoetapowe procesy syntezy kaprolaktamu i witaminy B₃ bez użycia organicznych rozpuszczalników. W środowisku badaczy zajmujących się katalizą powszechnie ceniony jest zaś słynny podręcznik *Principles and Practice of Heterogeneous Catalysis* (dwukrotnie wydany). Szerokim uznaniem cieszy się również podręcznik *4D Electron Microscopy: Imaging in Space and Time*, napisany wspólnie z Ahmedem Zewaiem (laureatem Nagrody Nobla z chemii), oraz popularyzująca historię nauki książka *Michael Faraday and the Royal Institution: The Genius of Man and Place*, tłumaczona na inne języki.

J. M. Thomas urodził się 15 grudnia 1932 r. nieopodal górniczego miasta Llanelli (Carmarthenshire) w Walii. Studia odbył na University College of Wales, natomiast doktorat w zakresie chemii ciała stałego uzyskał w Queen Mary College w Londynie w 1958 r. Karierę naukową kontynuował początkowo w Aberystwyth, gdzie w roku 1969 uzyskał stanowisko profesora, zajmując się pionierskimi badaniami minerałów przy użyciu transmisyjnej mikroskopii elektronowej. W latach 1978–1986 pracuje na Uniwersytecie w Cambridge, gdzie zostaje kierownikiem Departamentu Chemii Fizycznej i prowadzi badania fizykochemiczne materiałów katalitycznych za pomocą nowatorskich wówczas technik wysokorozdzielczej mikroskopii elektronowej, spektroskopii jądrowego rezonansu magnetycznego z rotacją pod kątem magicznym (MAS NMR) oraz dyfrakcji elektronowej i neutronowej. Badania te wniosły istotny wkład w zrozumienie szczegółowej struktury atomowej materiałów zeolitycznych. Po kilkuletniej pracy w Royal Institution oraz w Davy-Faraday Research Laboratory wraca w 1993 r. do Cambridge, gdzie pracuje aż do osiągnięcia wieku emerytalnego w 2002 r., a następnie jako honorowy profesor w katedrze nauki o materiałach. Sir J. M. Thomas był również honorowym profesorem Uniwersytetu w Cardiff, profesorem na Uniwersytecie Jiao Tong w Szanghaju (Chiny) oraz na Uniwersytecie Hokkaido (Sapporo, Japonia).

Śpośród licznych zainteresowań pozanaukowych prof. Thomas wymienia historię antyczną, obserwację ptaków, a nade wszystko literaturę walijską. Był bardzo dumny ze swego celtyckiego pochodzenia i zawsze ten fakt podkreślał. Za znakomite zasługi dla kultury walijskiej Sir John Thomas został odznaczony w 2003 r. medalem historyczno-literackiego walijskiego towarzystwa Honourable Society of Cymmrodorion, dla którego prowadził wielokrotnie fascynujące wykłady z zakresu historii nauki oraz pełnił funkcję jego wiceprezenta. Był również współzałożycielem walijskiej akademii sztuk i nauk The Learned Society of Wales.

Prof. Thomas przy różnych okazjach wielokrotnie odwiedzał Polskę, a w szczególności Kraków. Spośród polskich uczonych wyjątkowo bliskie więzi naukowe i przyjacielskie łączyły go z prof. Jackiem Klinowskim z Cambridge oraz prof. Jerzym Haberem z Instytutu Katalizy i Fizykochemii Powierzchni PAN. Rozmowa z nim, nie tylko o nauce, była wielką przyjemnością oraz bezcenną lekcją niezrównanej erudycji i pięknego języka. Sir John M. Thomas pozostanie głęboko w pamięci tych, którzy go osobiście znali. Jego odejście jest wielką stratą dla całej akademickiej społeczności.

Zbigniew Sojka